

A Gazdasági és Monetáris Unió jövőjéről*

Gálfi Antal

Halmi Péter (szerk.):

A Gazdasági és Monetáris Unió jövője – Európai perspektívák

Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021, 290 o.

ISBN: 978-963-531-044-9 (nyomtatott)

ISBN: 978-963-531-045-6 (elektronikus PDF)

ISBN: 978-963-531-323-5 (ePub)

A kötet a Halmi Péter által vezetett, „A modern állam gazdasági szerepének legújabb dimenziói” elnevezésű, Ludovika Kiemelt Kutatóműhely keretében folytatott, széles körű munka alapján készült¹. A könyv részletesen tárgyalja az Európai Unión belül zajló jelenlegi reformok helyzetét. Középpontba állítja kiváló hazai és külföldi szakemberek feldolgozásában a Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) teljes modelljét: a GMU 2.0 kiépítésének lehetőségeit, a rendszer fenntarthatóságát és jövőbeli perspektíváját, bővülésének és elmélyülésének kérdéseit. Bemutatja a fiskális unió (FU) strukturális jellemzőit, kihívásait és a független fiskális intézmények helyét az európai gazdasági kormányzás rendszerében, valamint a tőkepiaci uniót.

A könyvet indító fejezetben [Bevezető gondolatok. Európai reformok: a Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) jövője, európai perspektívák] Halmi Péter, a kötet szerkesztője nyújt átfogó képet az európai integráció elmúlt 70 évének legfontosabb állomásairól, különösen a belső piac kiépítéséről és az euro bevezetéséről.

A kötet sorra veszi a Gazdasági és Monetáris Unió alapvető kihívásait. A legjelentősebb hiányosságokat a 2008–2009. évi globális gazdasági és pénzügyi válság hozta felszínre, és fontos lépésekre készítette az Európai Unió tagállamait: új szakpolitikai eszközökkel és intézményi változásokkal kellett megerősíteni a Gazdasági és Monetáris Uniót. Ugyanakkor az éveken át tartó alacsony növekedés vagy éppen a növekedés hiánya tartósan rányomta bélyegét Európa szociális, gazdasági és

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Gálfi Antal: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, PhD-hallgató. E-mail: antalgalfi@gmail.com

¹ E kutatómunka fontos további eredményei jelentek meg pl. a következő művekben:

Halmi Péter: *Európai Gazdasági Integráció*. Budapest, 2020, Dialóg Campus.

Halmi Péter: *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonometriája*. Budapest, 2020, Akadémiai Kiadó.

Halmi Péter: *Mélyintegráció-paradigma. Közgazdasági Szemle*, 2024. május: 514–558. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2024.5.514>

politikai struktúrájára. Több ország továbbra is küzd a válság örökségeivel – a magas munkanélküliségtől kezdve, a jelentős állam- és magánszektorbeli adóssáig. Noha erős – és emelkedik – az egységes pénznem támogatottsága, tágabb értelemben változatlan mechanizmusok esetén megkérdőjeleződhetnek a Gazdasági és Monetáris Unió mechanizmusai és az euro hozzáadott értéke.

A kötet első, tematikus fejezetében (*GMU 2.0? Teljes GMU felé*) Halmi Péter a Gazdasági és Monetáris Unió következő szintre történő emelését, a gazdasági integráció jövőbeli lehetséges forgatókönyveit átfogó megközelítésben tárgyalja. A szerző kiemeli, hogy az euroövezetben 10 év után is érezhetők a globális gazdasági válság hatásai, ami indokolja a Gazdasági és Monetáris Unió kiterjesztését, ám tartalmilag továbbra is bizonytalan a GMU 2.0., a „teljes” GMU mibenléte. A tagállamok közötti divergencia, elsősorban a fejlettség eltérő szintje további problémákat vet fel az integráció folyamatában. A fejezet kiemeli, hogy a gazdasági integráció alapfeltétele természetesen a legfelső szinten meghozott politikai döntéseken alapul. A többsebességű integráció rendszerében alapvető megkülönböztetést igényel két döntő dimenzió: egyrészt a „magintegráció”, amely a leginkább az Európai Unió legfejlettebb nyugati magországaihoz tartozó országok számára nyújt integrációs kereteket. A gazdasági integráció elmélyítése érdekében az Európai Bizottság által kiadott Fehér Könyv 2025-re öt lehetséges forgatókönyvet vázolt fel Európa jövőjére vonatkozóan, annak függvényében, hogy milyen döntések születnek az integráció jövőjét illető alapvető kérdésekben, amelyek fő dimenziói: egységes piac és kereskedelem; Gazdasági és Monetáris Unió; Schengen, migráció és biztonság, külpolitika és védelem; Uniós költségvetés és teljesítési képesség. A fejezet részletesen tárgyalja és összehasonlítja az öt különböző forgatókönyvet.

A következő, Anna Iara által jegyzett fejezet *A Gazdasági és Monetáris Unió elmélyítése: lehetőségek és kilátások* címmel a gazdasági kormányzás hiányosságait részletezi. Tárgyalja a makrogazdasági egyensúlytalanságok és a fenntarthatatlan nemzetközi tőkeáramlás okozta problémákat a Maastrichti Szerződésben meghatározott intézményi rendszer hiányosságaival összefüggésben. Mérlegeli a kockázatokat a pénzügyi szektorban, a hasonló gazdaságszerkezetből vagy a rugalmasság hiányából adódó egyenetlenségeket. Foglalkozik a költségvetési fenntarthatóság kérdésével, és rámutat a költségvetési védőháló hiányára az illikvid államok és bankok esetében, illetve a versenyképességet javító koordinált reformok hiányára is. A szerző alátámasztja a többsebességű Európa koncepciójának helyességét az Európai Unió tagállamainak különböző gazdasági fejlettségére hivatkozva.

Benczes István és Kollárik Ferenc *Tagállami preferenciák és/vagy közös érdek: gondolatok a fiskális unió lehetőségéről* című tanulmányában fontos aszimmetriára hívja fel a figyelmet. A gazdasági integráció mélyülési folyamatában a monetáris

politikát uniós szintre emelték, ám a költségvetési (fiskális) fegyelem betartása továbbra is tagállami szinten történik. E konstrukció a világgazdasági válságban túlzottan sebezhetővé tette az európai gazdaságot. Az euroövezet a 2010-es évet követően helyreállt ugyan, de a reálgazdaság válsága és a magas munkanélküliség évekig elhúzódott. Napirendre került a GMU újragondolásának szükségessége és új alapokra helyezése.

A *Mélyülés az integrációelmélet perspektívájában* című alfejezetében a szerzőpáros kifejti a neofunkcionalizmus elméletét, amely az európai összefogás előrehaladásának kormányközi folyamatát jelenti. Az integrációelméleti megközelítés szempontjából bemutatják az Európai Fiskális Unió, azaz költségvetési unió létrehozásának gondolatát. „A fiskális ’föderalizmus’ a GMU gazdasági (szűkebb értelemben véve költségvetési) oldalát erősítené, ami mélyebb és szorosabb integrációs szerkezetet is eredményezne.” A szerzőpáros átfogóan elemzi a témában megjelent irodalmat. A tagállamok továbbra sem a fiskális unió azonnali bevezetése mellett döntöttek, mivel a tagországok gazdasági fejlettsége nem teszi lehetővé a fiskális unió létrehozását, és az egyes államok is különbözőképpen viszonyulnak a kérdéshez. A felmerülő problémák komplexitása okán az Európai Unió inkább a GMU integrációjának elmélyítése mellett tette le a voksát.

Jankovics László az előző fejezethez hasonlóan a fiskális szempontokról ír *Független fiskális intézmények az európai gazdasági kormányzás rendszerében* című fejezetében. A szerző a független fiskális intézményekben (FFI) rejlő lehetőségeket taglalja a gazdasági és monetáris integráció szempontjából. Ezen intézmények a gazdasági integráció hatékonysága érdekében csökkenthetik a deficitre való hajlamot és a „prociklikus” költségvetési irányultságot. A fejezet röviden ismerteti az FFI-k közgazdaságtanát, áttekinti strukturális jellemzőiket, összegezi a konkrét tapasztalatokat. Az FFI-eket két csoportra osztja az elemzés. Egyrészt a „független fiskális hatóságoknak” lehetőségük van közvetlenül meghatározni a költségvetési egyenleg- vagy adósságcélokat, és formálisan is beavatkozhatnak a kiadási és bevételi oldal szerkezetébe. Másrészt a „költségvetési tanácsok” független elemzések és előrejelzések révén, közvetett módon tudnak hatni a költségvetési döntésekre. Jankovics kiemeli, hogy a 2010 után induló európai jogalkotási reformfolyamatoknak köszönhetően mára már minden Európai Unió tagállamban működik legalább egy ilyen intézmény, zárógondolataként pedig hangsúlyozza a független fiskális intézmények jelentőségét, és javasolja a tagállami jogszabályi keretek bővítését hatékonyabb működésük érdekében.

Piroska Dóra az „Új európai bankirányítás” rendszerét veszi górcső alá. Az új bankirányítási rendszer kidolgozásának háttérében is kulcsszerepet játszik a 2007–2008-as gazdasági világválság. A fejezet bemutatja, hogy a bankunió mellett milyen európai szintű szabályozások léptek életbe a válságot követően, amelyek hatással vannak a tagállamok által folytatott bankpolitikára, és szűkítik mozgásterüket,

emellett növelik az Európai Központi Bank, a Versenypolitikai Főigazgatóság, az Európai Bizottság és Európa Tanács uniós tagállamok felett gyakorolt kontrolját. Zárógondolatként ugyanakkor a szerző megemlíti, hogy a központi bankok és egyéb, az európai rendszerbe beépült szabályozó hatóságok a változtatások miatt sokkal hatékonyabban verhetik vissza a kritikákat. Ezek a folyamatok gyengíthetik a demokratikus intézményekbe vetett bizalmat, különösen az európai periférián.

A következő fejezetben – „*Mennyire meghatározó az eurótagság a folyó fizetési mérleg alakulása szempontjából?*” – *Kutasi Gábor* azt a kérdést járja körül, hogy az egyes tagállamok eurozónában történő részvétele befolyásolta-e folyó fizetési mérlegüket. Emellett kiemeli a maastrichti kritériumok tagállami részről történő betartásának fontosságát, különös tekintettel a költségvetési hiány mértékére. Sorra veszi, hogy az árfolyamrezsimen kívül milyen más tényező befolyásolja még a folyó fizetési mérleg alakulását. Az elemzés szerint az egyes tagállamok mérlegegyenlegének dinamikája által kirajzolódott minták nem függttek közvetlenül össze az eurotagsággal. Amiben különbség található, az legfeljebb a nominális és reálkiigazodás eltérő aránya.

Magas István „*Európai tőkepiaci folyamatok a brexit tükrében*” című tanulmányában az Európai Unió brexit utáni, leginkább elképzelhető/várható pénz- és tőkepiaci fejleményeit tekinti át, részben a tőkepiacokról már régről ismert és kiforrott elméleti megfontolások, részben pedig a brexit nyomán újraeledő pénzügyi integrációmélyítési törekvések tükrében. A tanulmányban feltett egyik legfontosabb kérdés: van-e olyan kellően megalapozott közgazdasági érvelés, amely támogatná a tőkepiacok dezintegrációját. Az elmélet szintjén éppen ennek az ellenkezőjét, vagyis a nemzetközi tőkepiaci integrációt támogatja sokféle megközelítés (így például a modern információ- és hálózateleméleti gondolkodás).

A *Gazdasági és Monetáris Unió fenntarthatóságának néhány kérdése* című fejezet visszatér a kötet fő témájához. Ebben *Losoncz Miklós* a GMU hosszú távú fenntarthatóságával kapcsolatos kételyeket veszi sorra, amelyek a csúcsfeszültségek idején a válság utáni tíz évben is hosszabb-rövidebb időre felerősödtek. A szerző a Gazdasági és Monetáris Unió fenntarthatóságának kulcsát a maastrichti kritériumok betartásában látja, és részletesen elemzi jelentőségüket. Az elemzés fő megállapítása, hogy a GMU fenntarthatósága többek között amiatt volt megkérdőjelezhető, hogy a monetáris integrációt nem egészítette ki fiskális integráció. Amíg a monetáris politika uniós szintre került, addig a nemzeti szuverenitás egyik lényeges elemének tekintett fiskális politika tagállami hatáskörben maradt. Az euroövezet fenntarthatósága nagymértékben a dél-európai országok által végrehajtandó szerkezeti reformoktól függ. A külső feltételrendszer várható romlása, azon belül a kamatlábak emelkedése még sürgetőbbé teszi ezt. A dél-európai országok alkalmazkodását az euroövezet többi tagállamának is célszerű segítenie.

Mocsáry Péter elemzése („A Gazdasági és Monetáris Unió mélyülése és bővülése”) kiemeli: napjainkra a GMU fejlődése központi témává vált. Nemcsak az Európai Unió centrumországi szorgalmazza azt, hanem a fejlett centrum köré épülő további tagállamok is igényelnék a szorosabb integrációt. A GMU fejlődésével kapcsolatban két fontos kihívást tárgyal a fejezet. Az egyik a nem euroövezeti tagállami fizetőeszközök árfolyamának mozgása, a másik pedig a tagállami fejlettségi differenciák ténye. A tagállamok elkötelezettsége mellett a GMU sikerességéhez és az euroövezet bővítéséhez kiemelten fontos a gazdasági fejlettségbeli különbségek mérséklése. A válság mélypontján egyesek az euroövezet szétesésével, a monetáris integráció minőségének romlásával számoltak, a tapasztalatok szerint azonban a rendszer jelentős önkorrekciós képességről tett tanúbizonyságot.

A kötet *Halmai Péter* tanulmányával zárul, melynek címe *A Gazdasági és Monetáris Unió rendszerének egyes sajátosságai*. A fejezet sorra veszi a GMU egyes dimenzióit, kiemeli a konvergenciamechanizmus jelentőségét, végül pedig a GMU-reform lehetséges tartalma, időzítése, a víziók és a valóság szembesítésére kerül sor. A szerző külön foglalkozik az Európai Unió kohéziós politikájával mint a regionális különbségek leküzdésének elsődleges eszközével. Kitér arra is, hogy hazánk euroövezeti csatlakozása a jövőben időről-időre napirendre fog kerülni. Részletesen vizsgálja a konvergencia különböző dimenzióinak szerepét a GMU működése szempontjából. Meggyőzően bizonyítja, hogy a konvergenciamechanizmus működésének tartós zavarai veszélyeztetik az integráció zavartalan működését, különösen pedig a mélyülését. A tanulmány a válság utáni kilábalást is elemzi. A differenciált kilábalási folyamatok háttérben strukturális különbségek húzódnak meg. A fejezet elmélyült elemzéseit számos ábra is alátámasztja. A szerző a befejező részben összefoglalja, mit is tartalmazhatna a GMU 2.0 reform az eddigi elemzések fényében. (Átütő, illetve inkrementális reformok egyaránt lehetségesek, azokat a GMU-reform „nagy”, illetve „kis” csomagjaként jelzi.)

A könyv tartalma, időszerű elemzései segítséget nyújthatnak az európai reformfolyamatok lehetőségeinek, a jövőt érintő változásoknak jobb megértésében. Ezért jó szívvel ajánlható a felsőfokú nemzetközi és európai uniós tanulmányokat folytató hallgatóknak, továbbá mindazoknak, akik szeretnének jobban tájékozódni és eligazodni e folyamatokban.